

JULIÁN HÉTSZÁZÉVES ÚTJA ÉS A TURANISTÁK

IRTA: FEHER MÁTYÁS O. P.

Pár év még és a történeti mult hétszázéves kódébe vezetett tatárdúlás szomorú évfordulóját üljük. Nemzetünk egyik legsötétebb tragédiája volt ez a kor. S mint minden hatalmas tragédiának, úgy ennek a komor hátterű, vérrel-pusztulással aláfestett tragédiának is van prologusa: Julián barát útja Lebediába, Nagymagyarországba.

Ez év őszén hétszázad évfordulóhoz ér Julián útja. Öreg krónikák avult foliánsai közül élénk elevenedik egy csodálatos szellem; Julián fehér szelleme. Élő, eleven valóság volt ezelőtt hétszázaddal kortársai, dömés testvérei előtt, de most, hétszázad távlatából is élő jelenség látszatát kelti a szemléelőben.

Az ilyen példaadás mindig aktuális, bármilyen messzeségből is jön felénk. De Julián testvér aktualitása korántsem merül ki a példaadásban. Ő eleven tiltakozás akar lenni a turanisták sötét vádjá ellen: «A magyar kolduló rendek mindjárt letelepedésük után keresték a népi kapcsolatokat az Ázsiában maradt testvérnépekkel. Julián barát is turanista volt». Julián a pápához küldött jelentésében részletesen beszámol a hatalmas útról s ebből a jelentésből könnyen kiolvashatjuk a vezérlő eszmék magasztosságát s ezekből a premisszákból csak egy konkluziót hozhatunk ki: Juliánt csak rosszakarat mondhatja turanistának.

Kisérjük végig Juliánt, ha csak vázlatosan is, Ázsia végtelen pusztáin s nézzük, miért küzdött, mi volt vezérlő eszméje, mely oly nagy erőt adott neki terve megvalósításához.

A magyar dominikánusok a középkori Egyház univerzalizmusának fényében gondolkodtak. Lelkükbe mély nyomokat véshtett szent Atyjuknak, Domonkosnak ama magasztos vágya, hogy misszionárius akart lenni a kúnok között. Hamarosan letelepedésük után, 1235 tavaszán négy testvér indult el Ázsia akkor még teljességgel ismeretlenségbe vesző határai felé. Céljuk az Ázsiában maradt magyarok felkutatása volt, akikről Anonymus, Béla király jegyzőjének könyvéből a «Gesta Hungarorum»-ból, olvastak. Négyen vállalkoztak a bizonytalan útra, de csak egy, Ottó atya került vissza, mint utazó kereskedő. Csak a Lebedia felé vezető utat találta meg, de ez elég volt neki, mert érezte, hogy élete kihúnyóban van. Sietve hazatért hát, hogy a nagy felfedezés kárba ne vesszen. Így még le tudta írni az útirányt, de aztán pár nap múlva meg is halt.

Ez 1235 tavaszán történt. Még ugyanazon év őszén egy új négytagú társaság indult útnak Ottó atya leírása és a «Gesta Hungarorum» hagyománya alapján. A vezető Julián volt. Társai közül még csak egyet ismerünk névleg, Gellért atyát. A többinek még a nevét is befedi az ismeretlenség homálya, mint a középkor annyi és annyi szerzetésének, akik tudtak csendben dolgozni, nagy tetteket végrehajtani anélkül, hogy nevüket érdemesnek tartották volna lejegyezni. Ők csak az Istent keresték s nem törődtek vele, hogy a történelem csak «Anonymus» névvel emlékezik meg róluk, ha egyáltalában megemlékezik.

E négy merész szerzetes elindult a bizonytalanság felé. Dömések voltak, egy apostoli Rend tagjai, gyalog mentek tehát és szegényen, mint maguk az apostolok.

Julián volt a vezér. Magyar ember volt, merész és elszánt, aki nem borzad vissza semmi nehézségtől. Vérévé vált az a meggyőződés, hogy fájának Isten teremő elgondolása szerint külön, sajátos jellege van s ezt a fényes nemzeti bélyegét nem is ségyelte, hanem hősi önérettel állott a szolgálatába, mikor testvérnépét keresni indult Turán felé.

Azonban csak ez az indítás nem vitte volna őt ilyen hosszú útra. Ide más is kellett. Ide kellett még a krisztusi parancs megrázó ereje: «Menjete, tanítsatok minden népet . . .» (Máté 28, 19.) Juliánt ez a parancs ösztökélte útra, mint dominikánust. Mert Julián dominikánus is volt. Arcán az apostoli küldetés mélységes átérzése. Lelkében a «Zelus animarum», a lelkekért buzgólkodás szent tüze égett. A «magnus animarum oconomus», a lelkek nagy sáfára, Szent Domonkos járt előtte szellemével Ázsia határtalanságán. Lelki arcán inkább a mennyei polgárok ismertető vonásait hordta, mint a magyar lélek magyaros öntudatát. Ez az eszmény dominált nála magasztos célja érdekében. Először az Egyház gyermeke volt és csak másodsorban a magyar földé. Ő a lelkekben nem a magyarság faji öntudatát jött felszítani, hanem követni akarta Atyját, akiről azt éneklí az Egyház «et innumeras animas Christo lucrificet», számtalan lelket bevilágított Krisztusért. (Liturgia.)

1235 októbere már Konstantinápolyban találja őket, ahonnan a viharzó Fekete-tengeren áthajózva eljutottak a Krim félszigetre. Egy ideig Kertsch városában időztek és megnyerték a király feleségének jóindulatát, aki bőséges útravalóval látta el őket. További útjuk pusztaságon vezetett át s 13 nap multán a mingrelikhez kerültek, ehhez a pogány vadságot és nesztóriánus babonákat egybeolvasztó néphez. Élelemhez csak holmi fafaragásokkal jutottak, de még így is sokszor éheztek. Munkásnak szegődtek volna el, de nem fogadták fel őket, mert az ottani munkákhoz, őrléshez stb. nem értettek. Buzgalmuk nem lohadt le, sőt kettőjük «sub specie aeternitatis» nézve a dolgot, rabszolgáknak akarták magukat eladni, hogy a kapott pénzzel tovább mehessen a másik kettő. Ez már az áldozatos lélek «non plus ultrája» volt. Az ég azonban nem fogadta el e fenséges áldozatot s a két testvér lehetetlenségnek tartva a további utat, hazatért.

Julián most már csak Gellért atyával folytatta az utat Ázsia felé. Egy karavánhoz csatlakoztak, hogy könnyebben elérhessék Lebédiát. Az igazi szenvedés még csak itt várt rájuk. Mint Julián maga írja a jelentésében, 37 napig tartott a keserves út egy végeláthatatlan sivatagon át, ahol minden élet kiégett a nap hevétől s teljesen járatlan utakon haladtak előre. S nekik kettőjüknek alig, szinte semmi élelmük nem volt. «Viginti duobus panibus subcinericiis usi sunt»¹ huszonhét hamuban sült pogácsát vittek magukkal erre a gyötrelmesen hosszú útra. Gellért a nap hevítő sugaraitól megsédülten már alig-alig vonszolta éhségtől legyengült testét. Egyszer csak megállott s arra kérte Juliánt, hogy mint «truncus inutilis»-t,² haszontalan tuskót, hagyja ott elpusztulni, hogy a szent cél kárt ne szenvedjen. Julián ott állt legyengült testvére előtt, az éhségtől fátyolos szemeibe nézett és . . . és felvette a hátára s vitte magával a kimerülésig. Gellért azonban így sem bírta sokáig s mikor emberlakta földre értek, elszóltotta őt az Úr.

Valahol, tán egy tamariszkus bokor alatt kapart neki sírt Julián s nehéz szívvel mondott neki Isten-hozzádot. Búcsúzott testvérétől, akivel eddig megosztották minden fáradsalmukat s ott kellett hagynia azt, aki most mindenét jelentette a hazai földről. Ha most az emberek kicsinyes szemszögéből nézte volna a jövő bizonytalanságát, ha kicsi, emberi célokért küzdött volna, most a kétségbeesés fekete színbe burkolt volna mindent s minden próbálkozás meddő kísérletnek tűnt volna fel előtte. De Julián a transzcendentális szintézisek embere volt, kicsi, szüklélékzetű nehézségekben nem akad el a lába, hanem mint egy Istennel telt lélek, hamar meglátta Isten szándékát s ez a meglátás kilendítette a föld vonzó köréből s hamar az égbe emelte lelke arcát.

¹ Theiner «Vetera Monumenta historica Hungariae sacram illustrantia» I. 151—153 o. Julián jelentését Richard testvér írta le s küldte el IX. Gergelynek «De facto Hungariae magna» cím alatt.

² U. o.

Itt aztán megtalálta a «fix pontot» s ahogy ezen megnyugodott, kimondta a nagy szót, a szentek mindent elfogadó «fiat»-ját.

Nem csüggedt egy pillanatra sem. Szent makacsság fogta el a lelkét s ment tovább a megkezdett úton. Egy mohamedán pap megszánta és szolgaként maga mellé vette. Így jutott el Julián Nagy-Bulgáriába. Itt magyar asszonyokkal találkozott, akik útba igazították. Szerencséjére magyar szekeresekkel találkozott, akik szívesen elvitték magukkal. Útközben kérdezősködtek a Középeurópába szakadt testvérek felől. A nép mindenütt nagy lelkesedéssel fogadta és elhalmozta minden jóval. De Julián sietett is vissza, hogy másokkal, új hithirdetőkkel térjen vissza rokon népéhez. Hazafelé a leg-rövidebb úton haladt, orosz és lengyel törzsek között, lóháton, így karácsony harmadnapján, december 28-án, hazaérkezett.¹

Ha Julián útja *csak* ennyiből állana, akkor sem mondhatnók turanistának a szó mai, szorosar vett értelmében. Ha pedig úti jelentését olvassuk, a gyanusítás úgy szertefoszlik, mint a köd. Ebből a jelentésből ismerhetjük meg igazán Julián törekvéseit.

Julián Turán felé vágyott rokon népe után. Ez a vágya minden esetre egyezik a turanisták programjával. Azonban az ok, ami őt a nagy útra ösztöklélte, egészen más, mint a turanisták indítása. *Julián meg akarta vinni testvéreinek az Evangelium természetfelettségét, a kereszténységből sarjadt kultúráját és egy sokat tapasztalt európai nép szervezetségét.*

IX. Gergely pápának küldött jelentésében megemlékezik a magyarok vallási, erkölcsi és kulturális viszonyairól. *«Pagani sunt nullam habentes Dei noticiam»*² — pogányok s nem ismerik az Istent. Julián lelkét megsebzi ez a tudatlanság s a rövid idő alatt is, amíg ott van, egy új világról beszél nekik. Beszél egy új, egy természetfeletti világról, melynek nem szabnak határt sem az Ural hegyláncai, sem a Meotis mocsarak áporodott vizei. Egy új világról, természetet meghaladó eszményekkel, csodás kegyelmi erőkkel, titkos mélységekkel és mindenkit kötő törvényekkel. *«Et intelligebant eum et ipse eos»*,³ szól tovább a jelentés, megértették őt és ő azokat. Az «anima naturaliter christiana» egy villanása ez a puszták vad fiainak lelkében. Vad magyarok, pogány asszonyok pogány szülöttei, de emberek, akiknek lelke vágyik az igazság a Veritas után. S ahol ez a Veritas utáni vágy megvan a szívekben, ott hamar bekövetkezik a pogány istenek alkonya.

«Sicut bestiae vivunt»,⁴ mint az állatok, úgy élnek, olvassuk tovább. Nem volt kultúrájuk, nem is élhettek másként. Ázsiának megvoltak a maga kultúrái. A szumir műveltség eléggé magas fokú volt, Kína és India kultúrája már akkor ezer évesek voltak.

Az ázsiai magyarokhoz ekkor még a pogány Kelet e kultúrája sem jutott el teljesen. Kultúrkapcsolatokat legfeljebb a prémkereskedők évszakonként megjelenő karavánjai jelenthettek volna, de ezek ahogy jöttek, mentek és eltűntek nyomtalanul. Julián ebbe a töretlen magyar ugarba akarta hinteni az igazi kultúra magvait. Ezzel megmenthette volna testvérnépét a vad turáni népek hordáitól. Hisz a magasabb kultúrájú népek nem vesztethetnek el nyomtalanul a műveletlenség tengerében még akkor sem, ha a fegyver erőszakkal nyomná el őket, mert a kultúra-adta magasztos eszmék valami erkölcsi pluszt adnak nekik és ez a többlet nem engedi őket a barbár hódítók alacsony erkölcsi nivójára süllyedni. Fegyver nem ölheti meg a lelket s ha a nép lelke dominál erkölcsi téren, a nép dominál még akkor is, ha túlerő rabszíjra fűzi.

¹ «Die ungarische Dominikanerordensprovinc von 1221 bis 1241—42» Dr. Pfeifer Miklóstól. 99 o.

² Theiner I. 151—53.

³ U. o.

⁴ U. o.

De a lebediai magyarok átka, a turáni átok : a széthúzás, a szervezetlenség volt. *«Armis abundant . . . sed non poterunt Tataros in bellum devincere»*¹ — mondja róluk Julián jelentése : «Fegyverben bővelkednek . . . de nem tudják legyőzni a tatárokat». Sátoraik közt ott ült a turáni átok s nem volt közös elgondolásuk, eszméjük, mely egy közös offenzívára birta volna őket. Szervezeteik a törzsek homályos együttérzésén alapultak, de nem volt egy centrum, egy tekintély, mely öröklődőleg uralkodhatott volna mindnyájuk felett a maga erkölcsi súlyával. «Ezeken a határtalan területeken imperiumok alakulnak, hogy aztán szappanbuborék módjára megint nyomtalanul eltűnjenek. Az óriási területen az uralkodó szuverénitását csak úgy tudja fenntartani, ha családja tagjait alkirályoknak teszi meg az egyes országrészekben. A nagy államalkotó uralkodó halála után éppen ez a megosztottság okozza aztán a birodalom vesztét.»²

Felülemelkedni hát az egyes törzsek, uralkodó családok sokszor uralkodásra képtelen tagjainak kicsinyes, emberi önzésén, despotizmusán és a népi közösség javát tartani szem előtt ; ez az egyetlen út és mód lett volna képes összefogni a nomád népek szétrugaszkodását.

De amire emberek kevesek lettek volna, eszmék, közös elgondolások, magasztos célok egybefogták volna őket. Julián terve az volt, hogy eszményeket adjon e vad népnek, a katolicizmus magasztos elgondolásait. A katolicizmus eszméi, céljai magasztosak, magukkal ragadók. Az Egyház egy közös eszme mellé tudja sorakoztatni a legvadabb népeket is, mégpedig olyan eszme mellé, amely nem mint ködös elgondolás terjeng a lelkek előtt, hanem a legvalóbb realitással életbe gyökerező eszme mellé. Ez az eszme a maga kegyelmi erejével be tudta volna oltani a nép közé a szervezethez. Szervezettség ! Ki hivatottabb szervezni, mint az Egyház, melyről oly szépen mondja Schütz Antal : *«A katolikus Egyház nem hasonló szelleműek szabad vallási társulata, hanem krisztusi meghatalmazások megbízottja arra, hogy Isten országába szervezze az embereket»*. S akik egyszer be vannak szervezve az Isten országába, szervezethezük átviszik a népi közösségbe is.

Julián eszméi tehát nem a magyarság világoralmi törekvéseinek, sem a faji öntudat ágaskodásának zsoldjában álltak, hanem a Világegyház grandiózus elgondolásaiért harcoltak. Lényeglátó szemek nem fognak fennakadni azon, hogy Julián mégis csak a turáni népeket kereste, mert ez csak járulékh a lélek keresésnél. Bár ezeket az accidenseket nem lehet szeparálni a lényegtől, de nem is lehet vele azonosítani, vagy pláne föléje helyezni őket.

A turanisták elsikkasztva, vagy agyonhallgatva a lényegét, Juliánban egy faji öntudattól lángoló, a nemzeti istenért, Hadurért lelkesülő magyart akarnak látni. Látni, hinni akarják. *Credo, quia absurdum ! Egy Julián barát, aki ki akarta vezetni testvéreit Ázsiából Krisztus keresztje alatt, és azok a turanisták, akik vissza akarják vezetni a pusztuló magyarságot Ázsiába, megtaposva Krisztus keresztjét, nem tartozhatnak egy lapra.*

Julián az örök Isten papja volt. Az ő áldozata a ma már kétezeréves bárány. Vajjon legyőzhetik-e a ködös elgondolású Hadúr papjai, a gyulák, bűbajosok és táltosok misztifikációba burkolt oltárookra öntött fehérlo áldozatok? Nehéz elhinni. Önkénytelenül a nemzet váteszének, a nagy Prohászknak szavai jutnak eszembe a halódó pogányságról : «A pogány áldozati tüzek lassanként kialudtak, s a pusztuló pogányság sóhajait pünkösdi szélvihar váltotta fel, meg az Istenszeretet gerlicjének bűgása».³

¹ Theiner I. 153.

² Cholnoki J. : «Hazánk és népünk» 230.

³ «Pilis hegyén.» 150.